

VPLYV 2WW NA ŽIVOT A TVORBU SVETOVEJ LIT. PO ROKU 1945

- A) Charakterizujte najvýznamnejšie umelecké prúdy po 2WW, vplyv 2WW na svetovú lit. po roku 1945
 B) Priblížte pokračovanie tradícií realizmu – Updike, Simmel, Moravia, Osborn – „Rozhnevaní mladí muži“
 C) Gradácia, slohové postupy, využitie dejového opisu

A) VPLYV 2WW NA SVETOVÚ LITERATÚRU PO R. 1945, NÁSTUP NOVÝCH UMELECKÝCH PRÚDOV:

Otrasné udalosti vojny (1939-1945) ovplyvnili aj tematickú podobu umenia, najmä literatúry. Zásahom viacerých krajín sa 2WW skončila a došlo k novému usporiadaniu sveta, a to podľa medzinárodnej politiky, ktorá vychádzala zo zásad protihitlerovskej koalície. Európa sa rozdelila na západný a východný blok, čo malo vplyv aj na literatúru. Kým západná nadväzovala na predvojnové umelecké smery – avantgardy a vznikali tu nové smery, v literatúre socialistických krajín – vo východnom bloku bol povolený len 1 smer – sociálny realizmus, čím bola lit. slúžkou politiky. Skúšky o iné boli zamietnuté.

A) Americká literatúra: Amerika sa stala krajinou neobmedzených možností. Jednotlivec je tu často bezmocný a nemôže ovplyvniť chod udalostí, zostáva mu len vnútorná vzbura (Salinger: Kto chytá v žite; Steinbeck; Updike). Na tento problém reagovalo množstvo autorov, ale najväčšiu pozornosť im venovali predstavitelia realizmu, ktorí realisticky podávali obraz Ameriky. V poézii sa presadzovali autori Beat Generation.

B) Francúzska literatúra: Vyrastá z bohatých kultúrnych tradícií minulých storočí. Najväčší rozmach dosiahla avantgarda, ktorej tvorba vyvrcholila medzi dvoma vojnami. Po 2WW celý národ bojoval proti neľudskému fašizmu, za humanizmus a spoločenskú spravodlivosť. Hlavnými predstaviteľmi sú A. de Saint Exupéry: Malý princ; Sartre; A. Camus – existencializmus; A.R. Grillet: Žiarlivosť – nový román, antiromán; S. Beckett: Čakanie na Godota – absurdná dráma.

C) Švajčiarska literatúra (doplnenie): V 50. rokoch inklinoval k absurdnej dráme Friedrich Durrenmatt (jeho romány a div. hry sa zaraďujú k angažovanej literatúre, pretože odhaľujú závažné morálne problémy súčasnosti), Max Frisch (snaží sa priblížiť k podstate ľudskej skúsenosti, sú tu črty existencializmu i antirománu).

D) Nemecká literatúra: Po 2WW sa rozvíjala v zložitej situácii s komplexom viny za vojnové hrôzy. Mnohí spisovatelia pociťovali depresiu a strach pred budúcnosťou, preto sa mnohí spisovatelia vracajú do minulosti, odhaľujú jej pozostatky i v prítomnosti. Populárnym i kritizovaným bol Bertolt Brecht: Matka Guráz a jej deti, ktorý dospel k presvedčeniu, že tradičná dráma nevyhovuje novým podmienkam a v polovici 30. rokov začal uplatňovať princípy epického divadla, Johann Mario Simel: Snívaj svoj nesplniteľný sen.

E) Talianska literatúra: Do spoločenského diania sa zapájali umelci, ktorí chceli zbaviť umenie abstraktnosti a venovať pozornosť povojnovej realite, skutočnosti (boj ľudu proti diktátorovi Mussolinimu, 1946 Talianska republika, 1947 demokratická ústava). Na začiatku 50.rokov sa v literatúre sformuloval neorealizmus. Nadviazal na realistické tradície a súčasne analyzoval sociálne problémy povojnového Talianska. Najznámejší je Alberto Moravia: Rimanka.

F) Anglická literatúra: U mladej generácie sa prejavoval hnev, bezmocnosť, nihilistická kritika (negatívny postoj k všetkým hodnotám mravnosti), ktorou bezmocne bili do všetkého z čoho mali strach - „rozhnevaní mladí muži“ napr. John Osborne: Obzri sa v hneve. Vzbura mladých je živelná, bezmocná v hneve proti zaužívaným konvenciám a životnému štýlu.

G) Ruská literatúra: Po 2WW sa v štátoch, ktoré oslobodila sovietska armáda, začal budovať schematizmus - sociálny realizmus (1 dielo vzorom), diela boli písané v budovateľskom duchu. Až neskôr sa objavujú kritické diela, ktoré si všímajú negatíva tohto obdobia. Autori, ktorí nechceli písať schematicky, boli perzekvovaní, písali neoficiálne (exilová, samizdatová) Pasternak: Doktor Živago; Solženicin: 1 deň Ivana Denisoviča, Súostrovia Gulag; Ajtmatov: Džamila; Rasputin: Ži a pamätaj.

H) Latinská Amerika: Literatúra etnického, regionálneho charakteru, južná a stredná Amerika – (španielsky, portugalsky), D.G. Márquez: Kronika vopred ohlásenej smrti, 100 rokov samoty – magický realizmus - tradičné realistické videnie sveta, často sa viaže na skutočné osobnosti, naturalistické videnie reality. Zmiešava tragické s komickým a drsné s poetickým. Nedá sa rozlíšiť sen od skutočnosti. Diela do seba absorbujú folklór (mýty, legendy, rozprávky)...

B) JOHN UPDIKE: USA spisovateľ, nadviazal na realizmus tak, že zobrazil život súčasnej Ameriky.

- Trh v chudobinci: román zobrazuje úpadok Ameriky
- Čarodejnice Eastwick: neskôr prepracovaný do rovnomenného filmu

• **KRÁLIK, BEŽ:** románová tetralógia, realisticky tu zobrazuje pasivitu mladých ľudí. Hlavná postava *Harry Angstorm*, bezzásadový človek, prezývaný Králik je typický rebel 60. rokov, ktorý vždy uteká pred zodpovednosťou. Tento uznávaný basketbalista sa po ukončení kariéry stáva obyčajný, priemerný človek, no nedokáže sa začleniť, prispôbiť rodinnému životu a čeliť problémom, ktoré prináša. Preto od ženy a dieťaťa utečie k milenke, lebo verí, že s ňou nebude mať jednotvárný život. Žena je však 2.x tehotná, vráti sa k nej, no po viacerých hádkach znova odíde. Situácia sa javí ako bezvýchodisková, lebo sám so slabošskou náturou nedokáže nič urobiť. Uvedomí si, že byť dospelý znamená byť mŕtvy, lebo dospelý má povinnosti a tak stráca svoju slobodu. Román má 3 pokračovania – **Noc králika**, **Králik je bohatý**, **Králik na odpočinku**.

• **JOHN UPDIKE – KENTAUR:** psychologický román s mytologickými prvkami (Kentaur = telo koňa a hlava človeka). Hlavná myšlienka: obeta života, aby mohol žiť niekto iný (vidieť to na osobe George Caldwell – profesor a Cheirón – kentaur)

Téma: hľadanie odpovede na otázky zmyslu života uprostred materialistického sveta

Obdobie, miesto: americké mesto Alton, 3 dni prof. Caldwell a jeho syna Petra

Dej: V škole učí profesor *Caldwell*, nemá rád žiakov a ani oni jeho. Nemá rád túto prácu, ale žije v presvedčení, že sa k ničomu inému nehodí a iné by nevedel. Nechtiac udrie 1 zo žiakov ukazovátkom po chrbte na hodine, keď mal u neho hospitáciu riadiť *Zimmermann*. Ten o tom napíše správu a Caldwell čaká výpoveď. Trpí bolesťami rakovinového pôvodu, pripravuje sa na blízku smrť, stále to pripomína. To rozčuluje jeho syna *Petra*, ktorý chodí na tú istú školu. Má o otca strach, cíti, že by mal na neho dávať pozor. Počas 3 dní, ktoré autor opisuje, sa Caldwell so synom stretávajú v rôznych situáciách. V 1 deň vezmú počas cesty do školy čudesného stopára, a hoci sa ponáhľajú a nestíhajú, nadídu si, aby tuláka zaviezli kam chcel. Ten im ukradol Georgove kožené rukavice – darček od Petra, ktorý si veľmi vážil. Po ceste na plaváreň sa im pokazí auto, chcú prespať v hoteli, na ktorý však nemajú peniaze. Recepčný je strýkom 1 z Caldwellových žiačok, tak im dá izbu, za ktorú mu zaplatia neskôr. Strýko ale do rána zomiera. Caldwell sa dostáva do sporu s riaditeľom, lebo mu ukradol 100 lístkov na basketbal a daruje ich žiakom, aby ho mali radi. Pristihne ako predsedníčka školskej rady pani *Herzogová* odchádza od riaditeľa z kancelárie po milovaní, no hoci mu hrozí výpoveď, nepoužije to proti riaditeľovi. Caldwell bol na vyšetrení, no bojí sa zavolať pre výsledky. Manželka oznamuje Caldwellovi, že volal doktor – je zdravý. „*Jeho vôľa, premenená v dokonalý démant pod tlakom absolútneho strachu, preniesla konečné slovo. Teraz. Cheirón prijal smrť.*“

B) JOHN OSBORN: Osborn sa narodil v Londýne. Pôsobil ako novinár, herec, režisér a scenárista. Patrí do neformálnej skupiny „**rozhrňovanie mladých mužov**“. Je to generácia v **GB**, ktorá si uvedomuje bezvýchodiskovosť literatúry. Preto sa u nich prejavuje hnev, ktorým bezmocne bijú do všetkého, z čoho majú strach. Ostro kritizuje spoločnosť, realisticky zobrazuje mladých ľudí, ktorí všetkým pohŕdajú a nevedia sa v zlých sociálnych podmienkach prispôbiť životu a pre svoju nepokojnú povahu vybudovať manželstvo. Búrili sa proti meštiactvu, hoci majú univerzitné vzdelanie, robia príležitostné práce mimo svojho odboru, nevedia vybudovať manželstvo pre ich nepokojnú povahu, stratili životnú perspektívu, sú bezmocní a neschopní riešiť svoje životné problémy. Majú silný prítináboženský akcent. Neoslobodzujú sa však tak, aby žili podľa svojej predstavy, nakoniec sa vlastne vzdávajú.

• **OBZRI SA V HNEVE:** psychologická dráma, odohráva sa v 1-izbovom byte v 1 veľkomeste v strednom Anglicku. Hlavná myšlienka: krutá výpoveď o neschopnosti mladej generácie hľadať životné perspektívy, ako aj živelná avšak bezmocná vzbura v hneve proti zaužívaným konvenciám. Dej: V izbe sedia *Jimmy Porter* a jeho priateľ *Cliff* uprostred porozhadzovaných novín a čítajú. Cliffova manželka, dobre vychovaná *Alison* žehlí. Sústredená na prácu nepočúva uštipačné poznámky Jimmiho na jej adresu. Všetko ho na nej dráždi (sedenie pri toaletnom stolíku, jej hmotnosť, že je jej 1. chlap...), ale aj tak ju má rád a túži po nej. Nepáči sa mu, že od nej nemá lásku akú chce – otvorenú, lebo Alison svojou miernou láskou nevie byť ženou, akú Cliff potrebuje. Na návštevu príde Alisonina priateľka *Helena*. Opakuje sa scéna z úvodu, Jimmy hrá na trúbke. Helena je na rozdiel od Alison pekná, bohatá, má iné správanie. Alison jej rozpráva o manželstve, problém vidí v tom, že sa nespriatelila s Cliffovým priateľom *Hugom*, ktorého Cliff považoval za brata a dost mu pomohol. Cliffa rozčuluje Alisonina vyrovnanosť a pokoj a chce ju vyprovokovať, nech niečo urobí. Ona tak odchádza k rodičom bez rozlúčenia, nechá mu však list v štýle, ktorý on neznáša. Helena chcela v meste zostať len na 1 noc, nakoniec zostáva. Po mesiacoch Helena žije stále s Jimmym v byte miesto Alison. Jimmy ju priťahuje jeho prudkosťou a zaľúbila sa do neho. Dostáva sa však do tej istej situácie ako Alison – nenaplnený vzťah. Opakuje sa scéna, žehlí teraz Helena. Jimmy a Helena sa chystajú na prechádzku, keď vojde Alison. Tá vedela, že Helena žije s Jimmim, no nevyčíta jej to. Vrátila sa, lebo zistila, že bez Jimmiho nemôže žiť. Helena jej prezradí, že medzi ňou a Jimmim nikdy nebol súlad a každý túžil po inom svete a tak sa rozhodne odísť. Alison jej povie, že jej dieťa sa narodilo mŕtve. Zostáva žiť s Jimmim a končí to ako vždy predtým. Nenájdu si k sebe cestu rozumom, ale púť z nich opäť urobí medvedíka a veveričku, ako si hovorili mladí zaľúbenci. Preto keď Alison odhadzuje meštiacke predsudky a stáva sa inou ženou, robia si iné plány – „*Budeme spolu v našej medvedej jaskyni a v našom veveričkinom hniezde a budeme sa živiť medom a orieškami – hrby a hrby orieškov.*“

B) JOHANNES MARIO SIMMEL: **Nemec**, predstaviteľ **realizmu**, vyštudovaný chemický inžinier, pracoval ako tlmočník a reportér, napísal 72 mil. výtlačkov. Za jeho spoločensko-politické romány mu mnohí hovorili, že majú nacistickú orientáciu.

- **Láska je len slovo**
- **Až do trpkého konca**
- **Plakat prísne zakázané**
- **Aj keď sa smejem, je mi do plaču:** *Peter Jordan*, slávny americký herec prežije lásku s nevlastnou dcérou, ktorá tragicky zahynie. Začne piť, je úplne zničený. Zoznámi sa s novou ženou *Natašou Petrovovou*, ktorá mu pomôže dostať sa z krízy a začať odznova.
- **Látka, z ktorej sú utkané sny:** *Mišo Kafanke*, syn ruského žida a pruskej matky sa po páde Berlínskeho múru chce presťahovať k tete *Eme* do NYC. Ide cez východnú Európu, Irak, Izrael, až do Kalifornie. Neraz mu ide o život. Je dvojníkom prof., odborníka na jadrové zbrane, ktorého chcú získať mnohé krajiny. Mišo však odmieta luxus a radovánky a zostáva bezstarostný, všedný, odhodlaný chrániť svoje sny.

• **JOHANNES MARIO SIMMEL - SNÍVAJ SVOJ NESPLNITEĽNÝ SEN:** čiastočne autobiografický román
Téma a idea: závažné spoločenské témy (neonacizmus, nacionalizmus, rasizmus), nemáme hľadiť iba na seba ale tešiť sa z maličkostí pomocou blízkych.

Čas a miesto: prelínanie súčasnosti (s rodinou vo Viedni) a minulosti (spomienky na Sarajevo, vojnu prežitú vo Viedni, ženu)

Dej: Opustený, zúfalý *Robert Faber* chce spáchať samovraždu po smrti jeho ženy *Natalie* na rakovinu. Volá mu právnik, že ide o život jeho 16-ročného vnukovi – *Goranovi*, o ktorom Faber nevedel. Spomenie si na Sarajevo, kde bol režisérom a spoznal sa s krásnou tlmočnicou *Mirou*, ktorá je Goranovou babkou. Po Faberovom odchode *Mira* porodila dievča, o ktorom sa nikdy nedozvedel. Goranových oboch rodičov zastrelili v Sarajeve (vlastným telom kryli pri palbe syna), je v kritickom stave v nemocnici ako aj *Mira*, ktorá skolabovala. Faber sa však nechce vrátiť do Viedne, hoci tam vyrástol, a to pre kruté zážitky z vojny (otec Žid, výsluchy s matkou, dezertoval, cez nálety sa schovával v krytoch, zavalilo ich, Faber zastrelil chemika, ktorí ich chcel odpáliť s výbušninou). Napriek tomu do Viedne príde, ubytuje sa v hoteli, navštívi Gorana, spozná skvelých ľudí, ktorí mu pomáhajú. Vidí chlapca v strašnom stave a nespoznáva zuboženú *Miru*, preto chce odísť. Až tesne pred odletom lieta-dla si uvedomí, že nemôže zbabelo ujsť a vráti sa. Dokumentuje rozhovory a témy a zvažuje, že opäť začne písať. *Mira* sa zotavuje, vyzerá lepšie. Faber nachádza nový zmysel života. Stará sa o *Miru* a *Gorana*, je šťastnejší. Najviac si želá uzdravenie svojho vnuka. Zbližuje sa s *Mirou*, hoci už nedúfal, že ho ešte stretne také šťastie.

B) ALBERTO MORAVIA (vl. m. **Alberto Pincherle**): **Talian**, predstaviteľ **neorealizmu** (nadviazal na realistické tradície, analyzuje sociálne problémy, hrdinovia sú jednoduchí z vidieka alebo veľkomestských biednych štvrtí so svojimi problémami, využíva tu ľudový jazyk, nekomplikované vyjadrovanie, život biednych oproti životu v palácach). Moravia v detstve prekonal TBC, preto bol 5 rokov v sanatóriách a nemal systematické vzdelanie. Vedomosti si dopĺňal sám. Pracoval ako novinár a za názory bol často v spore s cirkvou. Je psychológ ženskej duše, rieši problémy vo vzťahu muža a ženy.

- **Lahostajní:** román, v ktorom kritizuje meštiansku spoločnosť.
- **Rímske poviedky, Nové rímske poviedky:** zbierky poviedok, ktoré pravdivo zachytávajú skutočnosť, ľudské charaktery.

• **RIMANKA:** psychologický román, introspektívny (román hľadiaci do vnútra, hrdina si uvedomuje okolitú skutočnosť, vyjadruje ju v myšlienkach, citoch, nie v rozhovore s druhými, postava 1. os. sg. skúma svoje vnútro a analyzuje svoje pocity), osobitné miesto v románe má opis, nie je lyrický, ale má často vecný charakter dokumentu.

Téma: obraz spoločnosti v Ríme v období vrcholnej moci fašizmu

Idea: snaha o lepší život doviadla *Adrianu* až na okraj spoločnosti, no ani tak nestratila vlastnú tvár a jej postava je sympatická

Dej: *Adriana* – *Rimanka* je od 16 rokov obdivuhodne krásne dievča. Jej chudobná matka, šička ju prihlásila na pózovanie ma-liarom ako chodila ona v *Adrianinom* veku. *Adriana* berie túto prácu ako každú inú, s maliarmi nenadväzovala kontakty. Jej túžbou bolo vydať sa a mať rodinu. Raz ju osloví mladý muž *Gino*, prefikáný a neúprimný šofér. Pre *Adrianu* to bol sen a po 1. bozku si myslela, že si ju vezme a povie mame, že sa zasnúbila. Matka nesúhlasí, chcela, aby si našla bohatého. *Ginovi* páni idú z domu preč, pozve tam *Adrianu*. Chcela byť krajšia ako jeho pani. Krása a bohatstvo je u nej len nahota. Denne sa stretávali pre sex. Všetky peniaze, ktoré matka sporila na veno, minula *Adriana* na nábytok do spálne. Raz vezme *Adrianu* na výlet jej priateľka *Gizella*, ktorá je prostitútka a žije s 1 boháčom. Na výlete jej spoločnosť robí solventný pán *Astarit*, ktorý pracuje na ministerstve vnútra. Spoločne pijú, jedia, vezme ju z miestnosti do izby a vyhráža sa jej, že ak nebudú mať pomer, všetko povie *Ginovi*. Ona ho nechcela ale nakoniec podvolí. Po tom jej on pri rozlúčke zaplatí (má na nábytok aj iné veci). Je šťastná z peňazí. *Adriana* má však výčitky svedomia a ide na spoveď. *Gino* odložil termín svadby. *Astarit* pozve *Adrianu* do úradu. On sa do nej zaľúbil a chce jej pomôcť. Zistil o *Ginovi*, že je ženatý a má 2 deti. Stretne sa s *Ginom*, ktorý to ešte netuší, že *Adriana* vie pravdu. Milovali sa v spálni jeho pani a tam *Adriana* ukrada púdrenku. Keď to zistí *Gino*, prizná sa a dá mu ju. *Adriana* sa zoznámila so študentom *Giacomom*,

zaľúbila sa doňho a začali sa stretávať. Raz sa Gino stretol s Adrianou v kaviar-ni a zoznámila sa so *Sonzogno*. Bol to vrah, bála sa ho a musela sa s ním vyspať. Adriana povie Giacomovi, že s ním čaká dieťa hoci vie, že je od *Sonzogna*. Giacomo bol zatknutý, ale pustili ho a Adriana chcela od Astarita, aby zmazal jeho výpoveď. *Sonzogno* si myslel, že ho bola udať, a preto Astarita zabil. Keď ho Adriana a Giacomo chceli varovať, našli už mŕtve telo. Giacomo ušiel a Adriana sa vrátila domov. Onedlho jej prišiel list od Giacomu, ktorý spáchal samovraždu. Adriana začala žiť normálny život a pomáhať mame. Na záver hovorí o svojom dieťati: „*Pomyslela som, že bude dieťaťom vraha a prostitútky, ale každému človeku sa môže stať, že zabije a každá žena sa môže dávať za peniaze.*“

C) Aké jazykové prostriedky použil autor na gradáciu? Aký slohový útvar v ukážke prevláda? Do akého slohového postupu patrí? Na začiatku je opis, potom rozprávanie, dejový opis (opisné rozprávanie).

Gradácia: stupňovanie deja

SLOHOVÝ POSTUP: spôsob usporiadania vybraných jazykových prostriedkov. Môže byť:

- 1) **rozprávací:** príbeh s časovou postupnosťou; člení sa na úvod, jadro a záver. Útvary: rozprávanie, poviedka, novela, román
- 2) **opisný:** usporadúva znaky a vlastnosti osôb, predmetov. Útvary: charakteristika, opis umeleckého diela, pracovného postupu, odborný opis, citovo zafarbený opis.
- 3) **informačný:** usporadúva údaje a fakty. Útvary: telegram, korešpondenčný listok, oznamenie, správa, pozvánka, inzerát, žiadosť, novinové články.
- 4) **výkladový:** usporadúva vzťahy medzi javmi. Útvary: výklad, úvaha, výťah.